

NUMMER 8
AUGUSTUS 1965

DAAD EN GEDACHTE

orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd

BIJ ELKE BIJZONDERE HANDELING GAAT
HET DENKEN AAN HET DOEN VOORAF.
BIJ HET HANDELEN VAN KLASSEN OF
MASSA'S BLIJKT DE BETEKENIS VAN
HET HANDELEN PAS ACHTERAF. HIER
GAAT DE DAAD VOORAF AAN HET BE-
GRIP, AAN DE GEDACHTE.

DAAD EN GEDACHTE

Orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd

GEEN VASTE ABONNEMENTSPRIJS

De uitgave zal worden bekostigd uit VRIJWILLIGE bijdragen

Red. en adm.: Corn. Outshoornstraat 1', Amsterdam - W

Postgiro 307695

O V E R D E H E D E N D A A G S E A R B E I D E R S K L A S S E

IS HET OOIT bij u opgekomen lezer, de bromfiets van de arbeider, waardoor hij zich onder meer in voor hem ongunstige zin onderscheidt van financieel krachtiger bevolkingsgroepen, anders te beschouwen dan als een bewijs van zijn sociale achterstelling, als het symbool van zijn geringere status? Hebt u er ooit aan gedacht, de bromfiets, het vervoermiddel bij uitstek van de Nederlandse arbeider, die zich een auto (nog) niet veroorloven kan, te karakteriseren als het onmiskenbare teken van zijn welvaart? De man, die dat doet, is de Groningse hoogleraar prof. dr. J. P e n in een beschouwing in "Het Parool" van zaterdag 3 juli j.l. Die beschouwing is gewijd aan het rapport "De laagstbetaalden", dat onlangs gepubliceerd werd door de Dr. Wiardi Beckman Stichting, het wetenschappelijk bureau van de Partij van de Arbeid.

In het vorige nummer van "Daad en Gedachte" hebben we over dat rapport al terloops gesproken. Het is een uitermate belangrijk document. Het verdient de aandacht van ieder, die belang stelt in de maatschappelijke situatie van de arbeidersklasse in het hedendaagse Nederland.

In "Het Parool" heeft prof. Pen van dit rapport een analyse gegeven: een beknopte samenvatting van de inhoud met daarbij een aantal kanttekeningen. Om het bij onze lezers te introduceren willen wij, gemakshalve, de samenvatting van prof. Pen uitgebreid citeren, om vervolgens op onze beurt kanttekeningen te maken bij zijn kanttekeningen

H E T W . B . S . R A P P O R T

Prof. Pen vertelt, dat het rapport "De laagstbetaalden" het verslag is van een enquête, die gehouden werd onder 126 Amsterdamse gezinnen. Even wekt de titel de indruk, alsof het over de armsten van Nederland zou gaan, maar dat is niet zo. De allerarmsten treft men aan onder de bejaarden of invaliden, onder werklozen, gesteunden of héél kleine zelfstandigen, onder weduwen of gescheiden vrouwen. De groep, waarover het in het rapport gaat zijn gewone, valide arbeiders.

Het onderzoek, zegt prof. Pen, ging over gezinnen met kinderen, waar de man normaal werkt. Zestig procent van de gezinshoofden is arbeider in fabriek, vervoersbedrijf of bouwnijverheid; het grootste deel is ongeschoold of geoefend. De overige veertig procent werkt op kantoren of in winkels en is eveneens voor 't grootste deel ongeschoold. Er zitten ook enkele kleine zelfstandigen tussen l). Hoewel de enquête slechts een steekproef van 126 gezinnen omvatte kan men toch

zeggen, dat soortgelijke sociaal-economische omstandigheden gelden voor de hele groep van geoefenden en ongeschoolden en deze totale groep omvat niet minder dan een derde deel van de beroepsbevolking. Met de 'laagstbetaalden' is dus niet een kleine groep van buitenbeentjes of tragische gevallen bedoeld, maar een flink deel van de werkende Nederlanders. Het gaat over enkele miljoenen mensen.

Hun jaarinkomens lagen, vervolgt prof. Pen, in 1963, tussen de vier- en de negenduizend gulden. Daar zit alles in: kinderbijslag, overwerk, inkomen van de vrouw en van de kinderen en de belasting moet er nog af. De extra's zijn de oorzaak dat sommige gezinnen op zo'n 170 gulden in de week komen. Zij horen dan toch nog tot de laagstbetaalden, want voor dat geld zijn zeer veel uren arbeid verricht.

Inderdaad, aldus prof. Pen, is een van de conclusies van het rapport, dat de ongeschoolden veelal ongeveer dezelfde inkomens weten te halen als de geoefenden, maar dat zij zich daarvoor meer opofferingen moeten getroosten in de vorm van overwerk, buitenhuis werken van de vrouw, e.d. Zo beschikken de ongeschoolden ook als regel over evenveel huishoudelijke uitrusting (radio, wasmachine, naaimachine) als de geschoolden, maar die apparaten worden, gemeten in opgeofferde arbeidseenheden, duurder gekocht. Een duidelijk nadelige kant hiervan is, dat de kinderen al vroeg gaan meeverdienen; ze starten dus in de groep van de ongeschoolden en lopen een kwade kans, daar hun leven lang in te blijven.

Het gemiddelde inkomen van de laagstbetaalden was f 6.350,- per jaar. Zouden alleen de mannen de kost hebben verdiend en dan zonder overwerk, dan zou bijna de hele groep (90%) beneden de f 6.000,- zijn gebleven. De helft zou onder de f 5.000,- zijn gebleven en dus minder dan honderd gulden in de week hebben verdiend, waar dan de belasting nog afgaat. Dergelijke inkomens laten in vele opzichten niet veel ruimte.

Toch slagen de gezinnen er in, duurzame consumptiegoederen aan te schaffen: ze hebben vrijwel allemaal een stofzuiger en een radio, 85 pct. heeft een elektrische wasmachine, 62 pct. een televisietoestel. De tv werd in de helft van de gevallen op afbetaling gekocht, de wasmachine in een derde van de gevallen. Het fototoestel is in bijna de helft van deze gezinnen aanwezig, de platenspeler ook, de bromfiets in een derde, maar de auto ontbreekt.

ARMOEDE OF NIET ?

Het rapport gaat, daarover kan na bovenstaande samenvatting van prof. Pen geen twijfel bestaan, over de arbeidersklasse. Het verstoort, dat kan evenmin nauwelijks betwist worden, in ernstige mate het nog altijd wijd en zijd verbreide, vlijtig gekoesterde sprookje van de "welvaart" en de z.g. "welvaartsstaat".

Wat echter nauwelijks kan wordt niettemin tóch door prof. Pen geprobeerd. Hij schrijft namelijk: "Men kan niet volhouden, dat deze cijfers (die, welke hij uit het rapport heeft geciteerd en die wij hierboven hebben vermeld) wijzen op armoede."

Wij vragen: wie zijn die "men" eigenlijk, tegen wie prof. Pen zich hier richt? Niet zijn collega's - de burgerlijke economen -, niet de politici, niet de sociologen, niet de vakbondsfunctionarissen of de dagbladschrijvers, niet zij, die de heersende gedachten verkondigen in de heersende maatschappijformatie. Die houden namelijk in koor niet de armoede vol, maar het zogenaamde "feit" van de maatschappelijke "welvaart". En prof. Pen, die op deze plaats blijkbaar al weer vergeten is dat hij zojuist heeft vastgesteld, dat "dergelijke inkomens niet veel ruimte laten", schaart zich nadrukkelijk in hun rijen.

Om dat kunststuk te volbrengen verricht hij twee bijzondere krachttoeren. In de eerste plaats geeft hij er duidelijk blijk van onder "armoede" niet de verhouding te verstaan, waarin "de laagstbetaalden" ten opzichte van de bevoorrechten

in de maatschappij verkeren. Hij verstaat er een situatie onder, de situatie, waarin bejaarden, invaliden, gesteunden, gescheiden vrouwen, enz. zich bevinden. En voor zover hij de armoede desondanks toch nog vergelijkt, vergelijkt hij haar met de armoede van nóg armeren. Ja, haal je de koekoek!

In de tweede plaats: hij blijft weliswaar in gebreke de inkomens van de arbeidersklasse met hogere inkomens te vergelijken, maar hij vergelijkt wél de wijze van inkomensbesteding in de ene groep met de wijze van inkomensbesteding in de andere. Met andere woorden: voor zover hij over armoede praat trekt hij geen vergelijkingen die zinvol zijn en voor zover hij zinvolle vergelijkingen trekt hebben die niets met de armoede te maken. Hij heeft het niet over de (ruil)-waarde der bestedingen, doch over de aard ervan, dat wil zeggen over de gebruikswaarde.

Prof. Pen redeneert namelijk, dat men niet van armoede onder de arbeiders kan spreken, omdat bij hen het percentage tv-toestellen en bromfietsen hoger ligt dan het landelijk gemiddelde: 62% tv bij de onderzochte groep, landelijk percentage 34; 32% bromfietsen bij de onderzochte groep, landelijk percentage 18. Hij vindt dat "buitengewoon opmerkelijk". Maar het voorbeeld van de bromfiets vinden wij al direct "opmerkelijk" slecht gekozen.

Het is - prof. Pen heeft dat zelf vastgesteld - typerend voor de groep waarom het hier gaat, dat de auto er ontbreekt. Wat mag men dan anders verwachten, dan dat de bromfiets er een belangrijker plaats inneemt dan in de overige groepen en dat het bromfietspercentage er boven het landelijk gemiddelde komt? Het hoge percentage bromfietsen is geen bewijs voor de betrekkelijke "welvaart" van deze groep, integendeel, het is juist een bewijs voor haar (uiteraard óók betrekkelijke) armoede.

Indien uit het rapport van de WBS gebleken ware, dat - in tegenstelling tot hetgeen men als zinnig mens verwachten mocht - de "laagstbetaalden" percentsgewijs méér auto's bezaten dan het land in zijn geheel, dán zouden wij dat "opmerkelijk" hebben gevonden. Maar dat is dan natuurlijk ook heel wat anders.

Professor Pen, de arbeidersklasse beschouwende, ziet in de zichtbare tekenen harer armoede, de tekenen harer welvarendheid. Dat is waarlijk kras. Men gaat zich afvragen, wát voor soort bril hij bij het beschouwen eigenlijk wel heeft opgezet.

EN DE TELEVISIE DAN ?

Maar de televisie dan?, zal men vragen. Daarmee ligt het schijnbaar anders dan bij de bromfietsen, doch in wezen niet. Het is vanzelfsprekend al terstond verkeerd om - zoals prof. Pen doet - op het tv-bezit van de arbeiders te wijzen, zonder tegelijk te onderzoeken, wat daar tegenover in de arbeidersgezinnen ontbreekt. Prof. Pen roert de vraag wel even aan, maar laat haar vrijwel onmiddellijk weer vallen. Men kan een bepaald inkomen - ook, ja juist, een "inkomen, dat maar weinig ruimte laat" - maar éénmaal uitgeven. Zo bekeken zegt het (relatief) hoge percentage tv-toestellen op zichzelf niets anders dan dit, dat de arbeider - wat zélf de meeste burgerlijke sociologen al lang weten - zijn geld nu eenmaal anders besteedt dan een fabrieksdirecteur of een econoom.

Vele beter-gesitueerden - om die vervloekt vage term nu maar even te hantieren - ontspannen zich op andere wijze, hebben andere cultuur-behoeften dan de gemiddelde arbeider. Ze gaan, wat de arbeider niet doet, naar schouwburg en theater. Ze schaffen zich op uitgebreider schaal boeken aan, ook uit andere taalgebieden. Die boeken koopt de arbeider niet, mede al niet door zijn gebrekkig onderwijs, waarvan ook sprake is in het rapport. Kortom: de niet-arbeiders hebben minder behoefte aan de tv dan de arbeiders, zeker minder behoefte dan juist de ongeschoolden. Voor hen vertegenwoordigt veelal de tv het enige stuk "cultuur". Wie

daarop let, kan in de tv al evenmin een symptoom van welvaart zien als in de bromfiets.

Bij dat alles komt dan nog (daar wijst prof. Pen notabene zélf op, zoals hij ook zelf uit het rapport citeert, dat de arbeiders zich tekort gedaan voelen op het gebied van de ontspanning) dat de landelijke gemiddelden ongunstig worden beïnvloed door de maatschappelijke groepen, die het nog armer hebben dan de arbeiders. Die groepen zijn - getuige een cijfertabel, die toevallig juist gepubliceerd is in het jongste (juli-)nummer van "De Vakbeweging" - bepaald niet onaanzienlijk.

Wat men voorts niet moet vergeten is, dat de tv (boek, middelbare school en universiteit, bioscoop en theater van de arbeider, zoals de bromfiets zijn auto en de trekharmonica of de gitaar zijn piano is) niet slechts een tekort aan andere goederen poogt óp te heffen, maar - in de helft der gevallen - ook een tekort vertegenwoordigt; een tekort namelijk, dat zichtbaar is aan zijn schuld bij de kredietbank of bij het afbetalingsmagazijn. Dat is geen abstracte redenering, geen boekhoudkundig foefje, dat is in de arbeidersgezinnen de dagelijkse (of zo men wil: de wekelijkse) realiteit.

M I S V E R S T A N D

Uit het WBS-rapport blijkt, dat de overgrote meerderheid van de onderzochte groep (86%) van mening is, dat zij geen deel heeft aan de stijgende welvaart. "Die mensen zien hun inkomen als constant of zelfs als dalend, terwijl 'de anderen' 't steeds beter krijgen", schrijft prof. Pen, die er aan toevoegt, dat "deze kijk op de zaak op een misverstand berust". Wij zijn van mening, dat er niet bij "die mensen" sprake is van een misverstand, maar bij prof. Pen.

In 1961 werd in "De Gids", het orgaan van het Christelijk Nationaal Vakverbond, een beschouwing over de zogenaamde "welvaart" gepubliceerd, waarin duidelijk twijfel aan dat verschijnsel werd uitgesproken. Daarin werd onder meer geschre-

+++++

A N D E R E P E N N E N

O V E R A R M O E D E

WAARMEE we te doen hebben, waarmee we altijd te doen hebben wanneer we over armoede en rijkdom, gebrek en welvaart spreken, dat is de armoede, die naar een uitspraak van de Nederlandse hoogleraar De Bosch Kemper uit 't midden van de vorige eeuw - in zijn studie "Geschiedkundig Onderzoek naar de Armoede in ons Vaderland" - of naar een uitspraak van de Britse econoom Walker uit 1874 - in zijn boek "On Wages" ("Over lonen") - aan de rijkdom wordt gemeten en dus niet aan de grootte van het inkomen.

Prof. Pen verklaart wél "de ontevredenheid" van de 86% reëel, echter blijkbaar niet hun armoede. Maar tegenover zijn opinie staan de meningen van vele andere..

Adam Smith - de "vader" der liberale staathuishoudkunde - veronderstelde, dat het genieten van de benodigheden, die een zekere maatschappij aanbiedt, de behoefte uitmaakt, óók van de maatschappelijke klasse, welke men arm noemt. De bekende klassieke econoom Ricardo citeert in zijn meest bekende werk dat woord met instemming.

De Franse auteur Moreau-Christophe definieert in zijn in 1851 verschenen "Du problème de la misère" ("Over het vraagstuk der ellende") de "armen" als "burgers, die niet genieten van de welstand der rijken".

Emile Chevallier verstaat in zijn artikel "Paupérisme" in de "Dictionnaire d'Economie politique" onder armen, hén, die niet in de overvloed delen, hoewel zij misschien de noodzakelijkheden om te leven geenszins ontberen.

De Franse auteur Bertheau schreef in 1889, dat "er geen rechtstreeks oorzakelijk verband is tussen de zede-

ven, dat "de mensen op slag bereid zijn duidelijk te maken, dat de welvaart nu net hun deur voorbij is gegaan, om bij de buurman binnen te stappen."

Als prof. Pen het over een misverstand heeft, dan wil hij daarmee betogen, dat de welvaart wel degelijk over de "eigen" drempel kwam en niet alleen bij de buurman. Wij beweren, dat er hoogstens in zoverre sprake van een misverstand kan zijn, dat de welvaart óók aan buurmans deur voorbij ging. Tenzij dan een arbeider uit de Amsterdamse Herculesstraat met zijn "buurman" de manager op de Apollolaan bedoelt.

Als de arbeiders verklaren, dat hun inkomen constant gebleven of gedaald is dan drukken zij daarmee uit, dat hun maatschappelijke positie is verslechterd ten opzichte van de sociale positie van andere groepen in de samenleving; dat zij armer zijn geworden, naarmate de bezittende klassen rijker werden.

De zo vaak gehoorde bewering, dat ook de arbeider van de welvaart toch een "graantje" heeft meegepikt, houdt in zichzelf de duidelijkste weerlegging van de zogenaamde "welvaart" in, in een tijd, waarin deze bij "schepels", ja zelfs bij "korenschuren" wordt gemeten.

Dat het gaat om de evenredigheid, of juist: om het gebrek aan evenredigheid bij de toeneming van het arbeiders-inkomen, daaraan ziet prof. Pen voorbij als hij stelt, dat men "de armoede" niet kan volhouden. Hij hanteert dat begrip "armoede" daarbij dan duidelijk in absolute zin. Wat hem overigens geenszins belet om even later over "de relatieve armoede" der "laagstbetaalden" te spreken. Hij zet daarmee zijn eigen betoog op losse schroeven.

P O L I T I E K E O F S O C I A L E S T R I J D ?

Meer dan een eeuw geleden, toen de proletarische klasse - althans op het continent - nog maar net op het maatschappelijk toneel verschenen was, nog maar

+++++
lijke en stoffelijke toestand van de arbeiders en de hoogte van hun loon".

Zijn landgenoot Monfalcon verkondigde een halve eeuw daarvoor al, dat "de welvaart van de arbeid niet berust bij het bedrag van zijn loon."

De Britse schrijfster mrs. Bosanquet verklaarde in 1898 in haar bundel "The Standard of Life" ("De levensstandaard"), dat "het gevaarlijk is enig oordeel (omtrent de welvaart) te vellen op grond van algemene gegevens over de loonvoet."

De Duitse Henriëtte Fürth merkt in een artikel over "Mannen- en vrouwenlonen in de Duitse nijverheid" (in het tijdschrift "Soziale Praxis") op - eveneens aan het einde der vorige eeuw - dat "gegevens omtrent arbeidsloon op zichzelf slechts weinig beduiden."

Een man als Viktor Böhmert verklaarde in 'n beschouwing over "Loonstatistiek" in het bekende "Handbuch der Staatswissenschaften", dat de "lonen en prijzen zich niet gebruiken la-

ten als maatstaf voor 't maatschappelijk welzijn van de arbeiders."

Funck-Brentano vestigt er in zijn "La Civilisation et ses Lois" ("De beschaving en haar wetten") de aandacht op, dat er bij de "wilden" rijk noch arm bestaat. De reeds genoemde Moreau-Christophe doet daar een nog duidelijker uitspraak over, wanneer hij in het door hem geschreven werk spreekt van "een gewest, waar iedereen arm, en dientengevolge niemand het is."

Auteurs uit een lang vervlogen tijdvak, zal men wellicht zeggen. Inderdaad; maar uit een tijdvak, waarin de economische wetenschap nog op 'n aanzienlijk hoger peil stond dan tegenwoordig veelal het geval is, al bezat zij toen dan ook niets van "het aardige", dat prof. Pen - blijkens de titel van een van zijn boekjes - nu in haar meent te zien. Ondanks het stof van vele jaren zijn de meningen der hier door ons geciteerde auteurs opmerkelijk fris en actueel gebleven.

nauwelijks - bij de Silezische weversopstand en bij de strijd van de zijdevevers in Lyon - van haar tegenstelling tot de bourgeoisie had blijk gegeven, toen schreef een zekere Lorenz von Stein als beoefenaar der maatschappij-wetenschappen in een beroemd geworden boek over het socialisme en kommunisme in Frankrijk enkele bijna visionaire woorden neer. "Ik aarzel niet", zei hij, "een bewering uit te spreken, welke menigeen misschien vermetel zal achten.

"De tijd van zuiver politieke bewegingen in Frankrijk is voorbij."

"Een andere tijd is in aantocht, niet minder ernstig en groots."

"Zoals aan het eind der vorige eeuw een stand van het volk te-

"gen de staat in opstand kwam, zo is thans een klasse des volks"

"er op bedacht de maatschappij om te wentelen en de eerstvolgen-"

"de revolutie kan thans reeds enkel nog een sociale zijn."

Gelijk zo veel sociale "zieners" vergiste Lorenz von Stein zich in de tijd. Hij dwaalde ook in een aantal bijkomstigheden. Maar wat het wezen van de zaak betreft sloeg hij de spijker op de kop. Hij legde de nadruk op het verschil tussen de politieke strijd van de derde stand en de sociale worsteling der strijdende arbeiders, verschil, waarop later ook Marx zou wijzen, toen hij het onderscheid belichtte tussen een beweging met een politieke- en die met een sociale "ziel" 2).

Jarenlang, al de tijd, dat de arbeidersklasse zich binnen het raam der burgerlijke maatschappij bewoog in het kielzog van parlementariërs en partijchefs, kon het schijnen, dat Lorenz von Stein gedwaald had. In onze tijd echter zijn de dagen vervuld met de sociale strijd waarvan hij sprak.

Men behoeft slechts - in alle hoog-ontwikkelde kapitalistische landen - om zich heen te kijken om overal bij de arbeiders als doodsimpele realiteit een politieke apathie te constateren, ja een a f k e e r van de politiek, welke afkeer echter geenszins een beletsel vormt voor de sociale strijd. Sterker nog: er is feitenmateriaal te over om de bewering te staven, dat de politieke interesse geringer is, naarmate de arbeiders zelfstandiger handelen, zelfstandiger optreden bij maatschappelijke conflicten. En wat wij hier van de politieke interesse in het bijzonder beweren, geldt voor de interesse in het algemeen, óók voor de sociale interesse. Wat de arbeider thans tot een strijd drijft, die van veel wijder strekking en betekenis is dan de nauwelijks door hém gevoerde partij-politieke actie uit een roemrucht en heroïsch, maar definitief voorbij verleden, dat is niets anders dan zijn direct belang, zoals hij dat ervaart, wanneer hij in zijn dagelijkse omgeving in botsing komt met andere belangen, die van het bedrijf of van de staat. Geen politieke ideologie, geen theorie, geen idealisme vormt de drijfveer van zijn praktisch handelen. Maar niettemin krijgt dat, door de nu eenmaal gegeven verhoudingen in de samenleving, een omwentelend karakter, waarvan hij zich overigens - en zeker niet in de aanvang van een conflict - allerminst bewust is.

Enig begrip voor dit alles treft men aan in de studie, die dr. J. Haveman in 1952 aan de ongeschoolde arbeider heeft gewijd, een studie, die wij véél hoger aanslaan dan prof. Pen's analyse van de feiten uit het WBS-rapport, ook al ziet professor Pen dan bijvoorbeeld drommels goed de vijandige animositeit tussen "de laagstbetaalden" en "de anderen". Maar van Von Steins geniaal vermoeden, dat de politiek het privilege van de derde stand zou blijken, de sociale strijd de kracht der uitgebuite klasse, ontbreekt in de geestelijke bagage van onze Groningse hoogleraar ieder spoor.

Op prof. Pen is daarom het woord van Haveman van toepassing, dat, "helaas, inzicht in de realiteit der maatschappelijke verhoudingen vaak juist ontbreekt... ook bij zeer vele vertegenwoordigers van de zgn. 'vrije beroepen'". Het in het WBS-rapport vermelde feit, dat 65% van de onderzochte groep niets in de politiek ziet en de helft het zelfs schadelijk vindt om er zich mee te bemoeien, dat 80% nooit politieke vergaderingen bezoekt, dat feit wordt door prof. Pen niet als 'n

sociale realiteit geaccepteerd, die een verklaring behoeft. Het wordt door hem bejammerd en het geeft hem aanleiding tot pessimisme. Diep pessimistisch is hij ook door wat in het rapport vermeld wordt omtrent het ontwikkelingspeil van "de laagstbetaalden", die als groep bijzonder weinig leerlingen aan het voortgezet of middelbaar onderwijs afleveren. Met het feit, dat 90% van de groep zeer duidelijk ontevreden is met zijn positie en kritisch is ingesteld ten opzichte van de bestaande maatschappij, weet hij niets aan te vangen. Als men hem in het hart zou kijken, zou men zien, dat hij vindt, dat zulks eigenlijk niet te rijmen valt met het beeld van een groep mensen, die zijn kinderen niet "verder" laat leren en weinig op heeft met de politiek.

Dat alles komt, omdat er voor prof. Pen maar twee wegen bestaan om verandering te brengen in een gegeven maatschappelijke situatie. Het zijn de oude en vertrouwde wegen van "meer en beter onderwijs" en "politieke actie". Hij zou niets liever willen - dat is duidelijk en daarover kan geen twijfel bestaan - dan dat de "laagstbetaalden" over beide wegen opmarcheerden. Aan een opmars áchter de intellectuelen denkt hij uiteraard: achter de politieke intellectuelen op de ene-, achter de intellectuelen in dienst van de wetenschap op de andere weg. Met het gelijke doel: vóór de betrokkenen veroveringen te behalen op het gebied van de cultuur.

Dat die cultuur slechts de burgerlijke cultuur zou kunnen zijn, is iets, waar prof. Pen zich geen rekenschap van geeft. Het is echter belangrijk dat wél te doen. Vraagt men waarom, dan kan men het antwoord o.a. vinden bij dr. Haveman, die er uitvoerig over spreekt, dat de burgerlijke cultuur door de (ongeschoolde) arbeiders als een hun vijandige cultuur ervaren wordt en die er geenszins blind voor is, dat er tussen de arbeiders enerzijds, de burgerlijke samenleving anderzijds, sprake is van vijandschap. Vandaar dat dr. Haveman ook feitelijk toe moet geven, dat het behoud van de burgerlijke samenleving en verbetering van het lot van de ongeschoolde arbeider onvereenigbaar zijn.

Z E L F S T A N D I G E A C T I E

Van iets dergelijks is er bij onze Groningse hoogleraar geen sprake. Maar dat neemt niet weg, dat toch ook voor hem de feiten, zoals geschilderd in het WBS-rapport er niet om liegen. De arbeiderskinderen staan niet te dringen om de colleges van prof. Pen over de economie van Keynes te volgen en de arbeiders verdringen zich niet achter de politieke leiders. De wegen, die volgens Pen naar 'n wijziging van het sociale beeld zouden kunnen leiden, zijn léég.

Hoe of dat komt, vraagt hij zich niet af. Hij vindt het alleen maar "bedroevend". Hij gedraagt zich in zijn artikel in "Het Parool" als een soort van schoolmeester van de feitelijkheden, inplaats van een poging te ondernemen door middel van zijn analyse uit de feitelijkheden iets te leren.

Zou hij dat wél gedaan hebben, dan zou hij het waarschijnlijk hebben nagelaten om de ouders uit de groep der ongeschoolde arbeiders een duidelijke wenk te geven, hoe zij eigenlijk wel hun plichten tegenover hun kinderen hebben te verstaan - door ze naar school te sturen namelijk - en dan zou hij zich ook wel tweemaal hebben bedacht eer hij zou hebben neergeschreven, dat het de "ideeën" van de ouders zijn, die hen ervan weerhouden voortgezet onderwijs voor hun kinderen te kiezen inplaats van een economische stok achter de deur in de vorm van broodnodige verdiensten, eerder in zijn analyse notabene door hem zélf genoemd. Hij zou er wellicht evenmin toe gekomen zijn te verkondigen, dat bij het "onderwijs-aspect" de maatschappelijke verhoudingen van vroeger nog sterk nawerken.

Indien prof. Pen zich meer zou hebben afgevraagd, wélk beeld van de hedendaagse arbeidersklasse nu eigenlijk uit het rapport "De laagstbetaalden" oprijst, indien hij zich zou hebben afgevraagd, wát de verschillen zijn met vroeger

en hoe zich die manifesteren, mogelijk dat het hem dan zou zijn opgevallen, dat de afkeer van de politiek, de onvrede met de maatschappij, de positie waarin de arbeiders verkeren, hen hoe langer hoe meer op een e i g e n weg gebracht heeft, de weg van de zelfstandige actie, niet in het voetspoor van de burgerlijke intellectuelen en niet op een politiek doel gericht.

Verre ervan, dat "oude vormen en gedachten nog niet zijn uitgesleten", gelijk prof. Pen schrijft, is het veeleer zo - en vandaar ook, dat de politiek hun nauwelijks interesseert - dat 'oude vormen en gedachten' geen vat meer op hen hebben. De arbeiders zelf zijn er zich van bewust, dat de politiek hun niets te zeggen heeft. Of zij er zich ook van bewust zijn, dat het tijdperk van de politiek heeft plaats gemaakt voor het tijdperk van de sociale strijd is zeer de vraag. Maar ook een feit, waarvan men zich niet bewust is, houdt daarom nog niet op een feit te zijn. Men kan het constateren iedere keer opnieuw, dat zich een sociaal conflict in de samenleving voordoet en de arbeiders zelfstandig in de strijd staan.

Voor prof. Pen, de burgerlijke intellectueel, die zich actie noch verbetering zonder de leiding van de intellectuelen voor kan stellen, is de realiteit, voor zover hij haar ziet, ontmoedigend. En voor zover ze bemoedigend is, dat wil zeggen, voor zover men er symptomen in kan ontdekken van een langzame groei van de arbeidersklasse naar volwassenheid en onafhankelijkheid, ziet hij haar niet en kan hij haar - juist vanuit zijn positie - ook niet zien. Hij troost zich en de lezers van "Het Parool" daarom maar met de opmerking, dat "de politiek toch wel doorgaat, ook al blijven de 'laagstbetaalden' in grote meerderheid afzijdig."

Een heerlijke geruststelling! De politiek gaat door, WBS-rapport of geen WBS-rapport. Welnu, dan kan men het na lezing ook gerust bij de acten leggen en overgaan tot de orde van de dag. Maar helaas: de orde van de dag, dat zijn hoe langer hoe meer de "wilde" stakingen en de daden der zelfstandig optredende arbeiders. Want de klassenstrijd gaat óók door, in nieuwe vormen, maar krachtiger dan ooit tevoren.

+++++

VERANTWOORDING VAN DE VOOR "DAAD EN GEDACHTE"

BINNENGEKOMEN GELDELIJKE BIJDRAGEN

2e kwartaal 1965

J.B. te A. f.4,25; E.v.B. te M. f.7,50; C.v.d.B. te A. f.5.--; C.B. te A. f.31,50; H.E. te R. f.5.--; A.v.d.H. te A. f.2,50; C.K. te R. f.25.--; J.M. te A. f.31,50; J.M. te F. f. 10.--; Th.M. te B. f.31,50; G.A. de P. te B. f.20,-; A.v.V. te D.H. f.41.--; C.W. te R. f.2.--; R.W. te A. f.31,50; Div. te R. f.1.--. Totaal 249,25.

Moge bovenstaande staaltjes van offervaardigheid een aansporing zijn ook eens - of opnieuw - wat geld te zenden.

Wij ontvingen ook verscheidene toezeggingen voor financiële bijdragen. Wij hopen, dat deze spoedig nagekomen zullen worden.

Het geven van flinke bijdragen blijft nodig! Ons Postgiro-nummer is 3 0 7 6 9 5 .

+++++

V R I J O N B E S C H R O O M D

DE REDACTIE van "Het Parool" heeft het dezer dagen gepresteerd een ingezonden stuk van 'n ongeletterd arbeider te plaatsen, zonder verbetering van de taal- en stelfouten, om daarop vervolgens de bewuste arbeider nog 'n keiharde trap na te geven in de vorm van een sarcastisch onderschriftje.

"Wie ingezonden stukken schrijft, loopt de kans, dat ze geplaatst worden", voegde men er aan toe. "Zelfs door 'Het Parool', dat ingezonden stukken van arbeiders nou net niet precies op prijs stelt", had men er bij moeten zeggen. Maar dat deed men maar wijselijk niet.

Ach, dat laatste wás ook niet direct nodig. De arbeiders- vijandige houding van het blad lag er ook zo wel duimendik bovenop en riep opeens weer de bittere smaak wakker uit de dagen van de Amsterdamse staking van 1955 toen "Het Parool" zijn vijandigheid jegens de arbeidersklasse al even duidelijk demonstreerde als nu.

Enkele lezers van het blad zijn - zeer terecht - over het wel bijzonder smakeloze optreden gevallen. Gortiger hebben wij het inderdaad nog nimmer gezien. Maar dat gortige had één groot voordeel. Men wist onmiddellijk nu wat voor vlees men met "Het Parool" nu eigenlijk in de kuip heeft. Wij hebben maar liever, dat men zijn afkeer van de arbeiders "vrij" en "onverveerd" te kennen geeft. Niet altoos is de positie van "Het Parool" even duidelijk. De jongste tijd biedt daarvan voorbeelden te over. Is het blad nu vóór of tegen Claus als prins-gemaal? Is het vóór of tegen het Amerikaanse optreden in Santo Domingo of Vietnam? We weten het niet precies. Maar voor arbeiders heeft het blad de grootst mogelijke verachting en wat schroom 't soms ook heeft om duidelijke taal te spreken, als het tegen een arbeider gaat, schroomt het niet om zijn botte zelf-ingenomen intellectua-lisme te doen blijken, kortom schroomt het nergens voor. Het is bepaald goed dat wij dat weten.

=====

N I E T S Z E G G E N D E C I J F E R S , V E E L Z E G G E N D E K L A C H T

HET KADERBLAD van het N.V.V. heeft zich in een van zijn laatste nummers nogal tamelijk tevreden, om niet te zeggen optimistisch getoond over de ontwikkeling van het ledental der zogenaamde moderne vakbeweging. Die tevredenheid werd dan veroorzaakt door het feit, dat in de eerste drie maanden van 1965 de sterkte van dit vakverbond met netto 2142 tot 528.567 is gestegen.

Het vervelende van dit soort cijfers is, dat ze totaal niets zeggen. Met hoeveel nam, zou men willen weten, in dezelfde periode de beroepsbevolking toe? Hoe verhield zich aan begin en einde van dat eerste kwartaal het totale ledental der gezamenlijke vakbeweging (N.V.V., N.K.V., C.N.V., O.V.B.) tot het totaal diergenen, die in het bedrijfsleven werkzaam zijn? Was de groei van het N.V.V. procentueel krachtiger dan wel zwakker dan de procentuele groei van het aantal werkenden? Uit welke leeftijdscategorie vooral werd de ledenwinst behaald? En wat bijvoorbeeld was de gemiddelde leeftijd van hen, die het N.V.V. vaarwel zegden? Waren het oude arbeiders, die met pensioen gingen? Of vooral jeugdigen, die ten opzichte van het "organisatiewerk" van onverschilligheid en apathie blijf geven?

Pas wanneer men omtrent dit soort zaken wat naders weet kan men zich omtrent de dorre getallen een nader oordeel vormen. Pas tegen dergelijke achtergronden beginnen de cijfers te leven en spreken zij eerst een taal. Maar dergelijke gegevens verstrekt de vakbeweging vrijwel nooit. Het lijkt wel, alsof zij er opzettelijk het zwijgen toe doet om eeninzicht in haar structuur en haar ontwikkeling te bemoeilijken. Heeft zij een antwoord op de vraag, waaróm er sprake is van verloop en om welke reden een aantal harer leden na verloop van tijd haar gelederen weer ver-

laat? Is de metaalbedrijfsbond de grootste vakvereniging van het N.V.V. dank zij de toegenomen betekenis der metallurgische industrie? Of is er bij deze categorie arbeiders sprake van méér organisatielust? Hoe komt het dat, percentsgewijze de organisaties van ambtenaren (en kunstenaars niet te vergeten!) zich krachtiger ontwikkelen dan de A.N.M.B. of de Algemene Bedrijfsgroepen Centrale, die - niettegenstaande de groei van het N.V.V. als geheel beschouwd - een opvallende achteruitgang aanwinst?

Nogmaals: het kaderblad zwijgt over dit soort zaken in alle talen. Misschien had het blad wel gelijk toen het dezer dagen een liberaal criticus als het Eerste Kamerlid Louwes van grove onkunde op 't terrein van de vakbeweging beschuldigde, feit is het, dat het N.V.V. het verkrijgen van kennis in dit opzicht bepaald niet gemakkelijk maakt.

Wat echter opvallend is: er staat tegenover nietszeggende cijfers als deze 'n veelzeggende klacht. Zij is afkomstig van niemand anders dan van de katholieke vakbewegingsman Toon Middelhuis, die het woord gevoerd heeft bij de ingebruikneming van het nieuwe cursushuis van het N.K.V. in Doorn. Een weergave van zijn rede troffen wij aan in het NKV-orgaan "Ruim Zicht" van 10 juni j.l.

De heer Middelhuis zei: "De vakbeweging heeft met grote weerstanden te kampen. Zestig procent van de betrokkenen laat zonder meer verstek gaan en op veertig procent van de werknemers in Nederland rusten de lasten. Van die veertig procent is nog maar een heel klein percentage tot bepaalde activiteiten te brengen."

De heer Middelhuis sprak niet met nadruk over het N.K.V. Hij sprak over de Nederlandse vakbeweging in haar totaliteit. Wie zich daar rekenschap van geeft beseft, dat zijn klaagzang in lijnrechte tegenstelling staat tot het vrolijke lied, dat het kaderblad van het N.V.V. zo onbezorgd laat horen. Waar Middelhuis over sprak, mogelijk onbewust, mogelijk zonder het kind bij zijn naam te willen noemen, dat was de totaal veranderde positie van de vakbeweging temidden van de arbeidersklasse.

Die arbeidersklasse is - dat zal niemand ontkennen en dat spreekt ook vanzelf bij de enorme groei van de Nederlandse industrie en het Nederlandse kapitalisme - ontzaglijk gegroeid. Toen echter die industrie nog klein was, toen speelde relatief, de vakbeweging in haar dagelijks leven een gans andere rol. Men zou dat kunnen bewijzen met de cijfers in de hand, zélf s met - naar onze begrippen - zo gebrekkige cijfers als dr. Jan van den Tempel geeft in zijn bekende boekje "De Nederlandse Vakbeweging". Men kan die veranderde positie echter ook nog aan iets anders aflezen. Aan het optreden van de arbeiders in de praktijk bijvoorbeeld, gelijk dat onder meer te zien viel bij de stakers in de Groninger strokarton-industrie. Wat zijn de op zichzelf reeds niets-zeggende cijfers van het N.V.V. nog waard naast zo'n stuk werkelijkheid?

Niet alleen de positie van de vakbeweging temidden van de arbeidersklasse is gewijzigd, veranderd is ook de positie van de vakbeweging in de maatschappij. Daarover zou véél te zeggen zijn. Laten we ditmaal volstaan met hier te herhalen, wat Toon Middelhuis over de vakbondsbestuurder opmerkte. Hij zei: "Wat men aan 'n vakbondsbaantje kan overhouden is een lintje of een hartkwaal." Met andere woorden: een officiële erkenning van de kapitalistische samenleving en een ziekte, die kenmerkend is voor het managerdom. Is daarmee eigenlijk de vakbeweging van tegenwoordig niet scherper getekend dan met de waardeloze frases van het N.V.V.?

=====

WAS DE SOCIAAL-DEMOCRATIE OOI T SOCIALISTISCH?

(Een beschouwing over haar wezen)

Deze brochure is nog steeds verkrijgbaar. Franco per post 1 gulden.

BESCHOUWINGEN OVER GELD EN GOUD.

(Slot)

WIJ MENEN, dat een paar woorden over de hier toegepaste methode niet achterwege kunnen blijven.

Wanneer een verschijnsel massaal en in voortdurende opeenvolging, dus als proces plaats vindt, komt het geheel, maar ook elk onderdeel in een andere verhouding tot zijn omgeving te verkeren. Deze dialectische wet werd door onze kritikus, die de wissel afzonderlijk beschouwde, over het hoofd gezien. Zodoende kon hij het verschijnsel van de steeds toenemende hoeveelheid geld-in-omloop niet verklaren. Zijn redenering was formeel logisch. Aldus, zo redeneerde hij, komt door het ontstaan van de wissel wel nieuw geld in omloop, maar dit wordt weer door bestaand betaalmiddel, bij het vervallen van de wissel, vervangen. Op zichzelf is deze voorstelling van zaken volkomen juist. Maar in verband gebracht met 't feit van de steeds voortgaande wisselstroom is het een proces zonder begin en eind. Het is als de zee waaruit de waterdamp opstijgt, die zich verdicht tot wolken, die zich weer omlaagstorten in regen. Hoe groter de verdamping, hoe dichter het wolkendek en hoe zwaarder de regenval, zodat in het algemeen de dichtheid der wolken en de hoeveelheid regen hetzelfde blijven, daar de zee niet verandert. Ons productieapparaat breidt zich echter steeds uit en vermeerdert onophoudelijk de stroom van producten, die alle met een prijs geboren worden. Voor de realisatie van die prijs is geld nodig, dat veelal eerst de vorm van een wissel aanneemt, dan door de bankier wordt "verzilverd". Bij een groot beroep op de bankier is deze voor zijn "middelen" genoodzaakt een beroep te doen op de centrale bank. Natuurlijk krijgt hij het geld niet voor niets; hij moet een tegenwaarde afstaan. Aldus is door deze procedure het geld in circulatie vermeerdert, aangepast aan de verhoogde productie.

Wij hebben nu geconcludeerd, dat de z. g. gouddekking op een misverstand berust, een misverstand, dat in strijd met de feiten, in de theoriën nog steeds hardnekkig opduikt. De banken die het recht kregen bankbiljetten uit te geven, moesten, zo redeneerde men, altijd in staat zijn ze tegen goud te kunnen inwisselen. Zonder deze honderd-procentige dekking zou het papieren geld in waarde dalen. Deze toestand bracht natuurlijk stokkingen in het crediet en vervolgens in de handel teweeg, waarop men besloot een lagere "dekking" toe te laten, "daar de bezitters van bankbiljetten toch niet allen tegelijk voor hun papier goud zullen verlangen".

De misvatting van de "gouddekking" bleef dus voortbestaan. Aan deze misvatting is verwant de thans nog veel verbreide gedachte van "het vertrouwen". Wanneer de mensen het vertrouwen in de soliditeit van het geld verliezen, zal het aan waarde inboeten. In 1914, bij het uitbreken van de eerste wereldoorlog vond dit verlies van vertrouwen werkelijk plaats. Er ontstond een run op de Nederlandse Bank. Zaken als "Jamin" boden openlijk 3 rijksdaalders voor een biljet van 10 gulden. Hieraan maakte de regering gauw een eind, en gebod, dat de wet omtrent het aannemen van het nationale betaalmiddel onverminderd van kracht bleef. Zo kon dus het geld niet aan waarde inboeten. Dat later door oorzaken die wezenlijk in de productie lagen het betaalmiddel minder waard werd, is eenvoudig een economisch feit, en heeft met verlies van vertrouwen niets te maken.

Zo zou dus "de gouddekking" geen rol spelen? Maar dat is natuurlijk niet zo. De rol die het goud vervult wordt gespeeld in het internationaal goederenverkeer. Hier is het een waar met gebruikswaarde en vervolgens met ruilwaarde. De gebruikswaarde van dit goud is tweeledig. Aan de ene kant bevredigt het de behoefte aan opschik en versiering of dient het de geneeskunde en de industrie; aan de andere kant elimineert het de beperkingen die het nationale betaalmiddel aan de internationale handel oplegt. Dit is zijn algemene, of maatschappelijke ge-

bruikswaarde. Welke zijn deze beperkingen en hoe worden ze uit de weg geruimd?

Wij weten dat er bijna geen land is, dat zijn behoeften volledig kan dekken, hetzij het geen of te weinig grondstoffen bezit of op industrieel gebied in bepaalde takken is achter gebleven. Dan moet het zijn behoeften dekken in het buitenland. Het gekochte moet betaald worden. Goederen en geld verplaatsen zich in tegengestelde richting. Zijn aan het verplaatsen van goederen kosten verbonden, evenzeer aan het verplaatsen van geld, en niet alleen aan het transport. Daar het onmogelijk is om in een land zo'n tachtigtal verschillende muntsoorten te laten circuleren, moet de betaling in de munt van het buitenland (de verkoper) plaats vinden. De koper moet de buitenlandse valuta dus kopen. Voor niets gaat de zon op. De handelaar in buitenlandse valuta berekent dus een winst. Hij zal zijn kapitaal niet renteloos beleggen. Maar er zijn meerdere wegen die naar Rome leiden en meerdere middelen die deze "onkosten" voor de koper zo laag mogelijk houden. Indien men namelijk zijn betalingen door een bank laat doen, en de vorderingen op het buitenland daar ook onderbrengt, hoeven de banken alleen maar het bedrag dat na de vereffening over blijft over te maken. Dit brengt de onkosten van het wisselen een stuk omlaag.

Wanneer nu een der vreemde naties, laat ons zeggen Engeland steeds meer aan Nederland levert dan omgekeerd, dan zal de vraag naar het Engelse pond en naar de vorderingen op Engelse firma's gaan stijgen. Met een vordering kan men een schuld betalen (vereffenen). Zo ontstaat er een wisselmarkt. Bij grote leveringen van Engeland aan Nederland stijgt de vraag naar vorderingen op Engeland, want daarmee kan men Engelse wissels betalen. Dan komt het pond "boven pari" te staan. Voor goud kan men echter steeds zonder verhoging geld krijgen, zodat het voordeliger wordt goud in te ruilen voor ponden. Dan gaat het goud in Engelse handen over.

Het geheel lijkt een vernuftig systeem, uitgedacht door een of ander genie. Wie het terdege bekijkt zal inzien, dat het met vernuft niets te maken heeft maar geheel bewogen wordt door de zucht naar winst, hetgeen insluit de kosten zo laag mogelijk te houden. Wanneer wij dan ook hebben gezegd, dat het land dat geen grondstoffen bezit, zijn behoeften moet dekken in het buitenland, dan lijkt het alsof een bepaalde instantie kundig van dat tekort het ontbrekende nu in het buitenland aan gaat vullen. Maar zo is het niet. De zucht naar winst ontdekt alras dat er een markt voor bijv. kolen is. Dan vestigt een buitenlandse firma hier een kolenverkoopbureau of een Nederlandse importeur een kolenimport-maatschappij. Nooit een bewuste handeling met het nuttige doel in een tekort te voorzien, maar eenvoudig om winst te maken.

Uit het voorgaande blijkt nu dat het niet ABSOLUUT noodzakelijk is de balans der buitenlandse betalingen met GOUD in evenwicht te brengen. Dat kan met elk product, mits in voldoende mate voorhanden en laag genoeg in prijs. Het vooroorlogse Hitler-bewind, dat geen goud tot zijn beschikking had, wist dat heel goed. Het ging te werk volgens een methode die ons herinnert aan de primitieve directe goederenruil. De primitieve mens zoekt uit z'n gevarieerde voorraad dingen die hij kan ontberen om ze te ruilen voor iets dat hij nodig heeft en gaat daarmee ter markt. Ditzelfde deed vaders van Hitler. Maar daarvoor was nodig dat de macht over de productie bij een staatslichaam was ondergebracht. Zo zocht men de wereldmarkt af naar landen die b. v. ijzer en staalwaren konden gebruiken en koren te veel hadden. Het goud werd lichamelijk uitgeschakeld. Alleen zijn functie van rekeneenheid bleef gehandhaafd. (Zie noot onderaan).

Wij hebben de zaak nu voldoende bekeken om een algemeen beeld machtig te worden en kunnen nu tot ons uitgangspunt terug keren: Het besluit van De Gaulle om de reserves aan dollars, waarover de Bank van Frankrijk beschikt in goud om te zetten, in het goud, dat zich bevindt in de kelders van de Federal Reserve Bank te New York of misschien in Fort Knox, diep onder de grond. De regering der Verenigde Staten, in de overtuiging dat er aan haar positie als financieel, economisch en militair beheersers der wereld geen eind zou komen, begroef haar enor-

me goudschat diep onder de grond.

Aan die positie is langzamerhand een einde gekomen. Er was een tijd, de eerste jaren na de oorlog, dat de Verenigde Staten de prijs dicteerden van het goud. De goud-producerende bedrijven mochten hun handen dichtknijpen als zij van Amerika 35 dollar voor een ons (31 gram) goud kregen; alleen Amerika had producten, alleen Amerika kon uitvoeren, de rest van de wereld was verarmd en ontreedd.

De oorlog, het militarisme, de improductieve consumptie had de betrokken staten uitgeput. Amerika was voor het verwoestende geweld nog onbereikbaar gebleven. Het kon Europa en Z-Amerika helpen met 16000.000.000 gulden aan waarde. Onder de Marshall-hulp stroomden de goederen en levensmiddelen over de zeeën naar de hongerende landen. De opbouw begon. Maar na een korte periode van afbraak ook weer de opbouw van een nieuw improductief consumerend apparaat: het militarisme. Afgezien van de verwoestingen die het aan kan richten is het onderhoud puur verlies. Alle consumptie is op de een of andere manier productief, direct of later, maar consumptie van het militarisme is steeds improductief. Zijn instandhouding verslindt meer, dan de verwoestende werking in een oorlog. Improductieve consumptie wil zeggen, dat men produceert en het product vernietigt, het niet aanwendt om opnieuw te produceren of productie mogelijk te maken. In een oorlog, wanneer dit apparaat tot het tienvoudige en meer wordt uitgebreid, zien wij dan ook een onmiddellijk stijgen der prijzen. Als de productie-prijs van 40 paar schoenen tachtig gulden is, dan is de prijs wanneer ik er 20 paar van vernietig ook 80 gulden. En wanneer de grondstoffen en machines om goud te produceren in prijs stijgen, dan wordt ook het goud duurder, goud als een product van arbeid, een waar. Een bankbiljet van 25 gulden is niet langer een schuldbekentenis van de nationale gemeenschap van b. v. 6 gram goud of een mud tarwe, maar deze biljetten garanderen minder, b. v. 25 gulden is 4 gram goud of $\frac{2}{3}$ mud tarwe. Dan zien we, dat de slaggers en kruideniers wel het dubbele voor een gouden tientje bieden, en de regering maatregelen treft om het goud in handen te krijgen om het niet meer in te wisselen voor papier. Gewicht en noemer van het goud vallen uiteen.

Zo lang de productie de vernietiging bij kan houden gebeurt er niets, kan een biljet van 25 gulden 6 gram goud blijven vertegenwoordigen. Is dit niet het geval, dan ontstaat er een "zwevende valuta". De waarde van het biljet zweeft; een vaste goudprijs is niet meer mogelijk. Zodra echter de regeringen weer in staat zijn een prijs vast te stellen - op welk niveau doet niet ter zake - is de gouden standaard hersteld.

Wanneer nu De Gaulle en sommige economen praten over het herstel van de gouden standaard, dan geven zij daarmee blijk, dat zij niet goed weten waar zij het over hebben. In de meeste Europese landen is de gouden standaard reeds lang hersteld, en omdat hij zich hersteld heeft is een vrije handel van goud mogelijk,

Klaarblijkelijk zien deze lieden alleen in een vrije goudhandel herstel van de gouden standaard. De valuta is echter in vele voor het internationale goederenverkeer belangrijke landen weer "hard" en zo er in het begin al lieden mochten zijn die goud op gingen potten (dat kwam vroeger en vooral ook in voor-kapitalistische tijden steeds voor), ze zouden stellig gauw tot het verleden gaan behoren. Zodra men voor een bankbiljet (schuldbekentenis) evenveel kan kopen als voor een gouden muntstuk, zal men zoals vroeger de bankloper aan de uitbetalende kassier horen zeggen: Niet zoveel metaal asjeblijft mijnheer." Dat is namelijk zo zwaar.

Maar waarom gebeurt dat dan niet? Waarom houden de regeringen het goud vast? Dat is door de herinnering aan de economisch en politiek veel bewogen jaren sedert 1914. En waarom dreigde De Gaulle het Franse bezit aan dollar-reserves in te wisselen voor Amerikaans goud? Dit was o. i. geen dreigement, maar toonde de wankel economische positie van de Verenigde Staten in de wereld.

Direct na deze verklaring van de Franse regering antwoordde de Amerikaanse minister van financiën, dat men de wettelijke goudreserve van 25 procent op 20 procent zou terug brengen, in welk geval er 5 miljard dollar aan goud vrij zou-

den komen. Alles slagen in de lucht. Noch door goud te vervangen door dollars, noch door "de gouddekking" tot 20 procent terug te brengen verandert er iets aan de economische positie van Amerika. Of Amerika dollar-reserves of goud-reserves heeft, maakt niets uit. De Gaulle en consorten denken misschien de Verenigde Staten op die manier tot devaluatie te kunnen dwingen hetgeen echter voor de hele wereld twijfelachtige gevolgen kan hebben. Men heeft er ook nadien, januari 1965, niets meer van gehoord. Wat echter wél de huidige zwakke positie van de Verenigde Staten bepaalt, dat is de improductieve consumptie van het militaire apparaat en de konsekwenties van het beheersen der wereld door middel van zijn kapitaal, zijn machtig productie-apparaat.

In "Het Parool" van 5 juni j.l. wordt een overzicht gegeven van de militaire bases, vloten en legers, die de Verenigde Staten in stand houden. Dat is werkelijk schrikwekkend. Het verslindt een groot gedeelte van de rijkdom die Amerika voortbrengt. Voeg daarbij de giften en leningen op lange termijn, waarmee deze bases gekocht worden. Voeg daar nog bij de experimenten op het gebied van de ruimtevaart en de oorlogen die het heeft te voeren en men krijgt astronomische getallen. Alles improductieve consumptie, die de prijzen opdrijft, de concurrentie op de wereldmarkt onmogelijk maakt en het goud doet afvloeien. De betalingsbalans is steeds passief, maar de handelbalans actief. Dat haal je de koe-koek. Een groot gedeelte van deze handel wordt betaald met geschonken of op langlopend crediet verkregen dollars, wat feitelijk gelijk staat met schenken.

In deze wedstrijd moeten de Verenigde Staten bij Rusland achter komen. De Sovjet-Unie laat Amerika zich rustig uitputten in de oorlogen die het voert om de macht van China terug te dringen, wat tevens een belang is van de Sovjet-Unie.

Zo staat het in de wereld met het Amerikaanse goud en de eens zo machtige dollar.

Noot: Deze handel biedt grote voordelen, zowel aan de koper als aan de verkoper, want in zo'n geval dekken zij niet alleen hun behoeften, maar zetten ook hun producten van de hand. De internationale handel ondervindt in het nationale geld een belemmering.

=====

NIET DE MORAAAL

MAAR HET BELANG

DE EMPLOYEES van de Britse luchtvaartmaatschappij B.E.A. hebben onlangs gestaakt, omdat de vakbond, van welke zij lid zijn, een overeenkomst met de directie had afgesloten, waarin zij niet waren gekend, die geheel buiten hen om en tegen hun wil was afgesloten en waarmee zij het in het geheel niet eens waren.

Het was een "wilde" staking - uiteraard - en het feit, dat de staking er was, was iets, waarvan de Britse vakbeweging "schande" sprak.

De Britse vakbeweging, die de houding der stakers "immoreel" noemde, houdt er blijkbaar vreemde opvattingen

over moraal op na, die overigens niet vreemder zijn, dan de opvattingen over "moraal", die men bij andere vakbonden aantreft, zowel in Groot-Brittannië als daarbuiten. Die opvattingen over "moraal" bijvoorbeeld brengen mee, dat men "wilde" stakers immoreel vindt, maar vakbondsbureaucraten, die arbeiders rustig onder 't juk van de kapitalistische bazen laten doorgaan - gelijk bijvoorbeeld gebeurde na een "wilde" staking bij de fabriek van Courtaulds in Preston - moreel fatsoenlijke lui acht.

Dit alles is - wat uitvoeriger en in andere bewoordingen - geschreven in een hoofdartikel in het blad van de Onafhankelijke Arbeiders Partij van Groot Brittannië, de "Socialist Leader" van 19 juni j.l.

Het verkeerde van het betreffende

hoofdartikeltje in "Socialist Leader" is niet 't partij trekken voor "wilde" stakers. Deed "socialist Leader" het maar wat konsekwenter, zouden wij zeggen. Het verkeerde van het stukje dat wij hier op het oog hebben is in onze ogen, dat men de zaak waarom het gaat - de houding der arbeiders enerzijds, de houding der vakbonden anderzijds - vanuit "de moraal" benadert.

Het gaat er helemaal niet om, dat

HALVE LEUGEN EN HALVE WAARHEID.

"WIJ ZIJN GEEN kapitalisten en wij zullen het niet worden." Dat heeft de Russische economm dr. Lew A. Leontjef gezegd tijdens een bezoek aan Nederland, waar hij het Euro-economie Congres heeft bijgewoond.

Wat Leontjef zei, was een halve leugen en een halve waarheid. Waar is, dat de Russen geen kapitalisten zullen worden; een leugen is, dat de Russen geen kapitalisten zijn. Ze zijn het wél en juist omdat ze het al zijn, behoeven ze het niet meer te worden. De loonarbeid is de basis van de Russische samenleving en de loonarbeid veronderstelt nu eenmaal het kapitaal, heeft het kapitaal tot voorwaarde, gelijk omgekeerd het kapitaal de loonarbeid voorop stelt. Beide, loonarbeid en kapitaal, zijn onverbrekkelijk met elkaar verbonden, zijn als zodanig onafscheidelijk.

Mét prof. Liberman en met economen als Trapeznikof en Nemstjonof is prof. Leontjef van mening, dat winst en kwaliteit, prijs en behoefte van de consument meer betekenis in Rusland moeten krijgen, dat zij een grotere rol dienen te gaan spelen in het economisch leven. Prof. Leontjef is van mening, dat dit geenszins in strijd is met "het in Rusland bestaande communisme". Prof. Leontjef heeft gelijk, want "het in Rusland bestaande communisme", dat is het kapitalisme.

Als prof. Leontjef winst en prijs hun economische rol wil laten spelen, dan probeert hij niet zijn "kapitalistische ideeën" op te dringen aan "het communistische Rusland"; nee, hij formuleert, als man van de wetenschap en als man van zijn tijd in een bepaalde

de vakbewegingsleiders een ándere moraal, een huichelachtige moraal, een dubbele moraal, een verwerpelijke moraal of helemaal geen moraal hebben. Waar het om gaat, wat belangrijk is om te weten en te begrijpen is, dat zij ándere belangen hebben dan de arbeiders, dat de belangen van de vakbeweging en de belangen van het kapitaal parallel lopen en met elkaar verweven zijn.

- o -

samenleving, alleen maar datgene wat er in zijn samenleving in deze tijd aan de hand is en leeft, in begrippen en gedachten. Het is niet zo, dat de gedachten van Leontjef of Liberman bezig zijn de Russische samenleving te veranderen. Omgekeerd: de zich ontwikkelende Russische maatschappij is de bron, waaruit de opvattingen van Leontjef en Liberman wellen. De Russische maatschappij en bovenal: de nieuwe managersklasse. Van haar is Leontjef de tolk. Dat zij - met woorden - krampachtig vasthoudt aan de "communistische" mythe zegt niets omtrent haar werkelijk karakter, zomin als de "communistische" mythe in de dagen van Lenin iets zei omtrent het karakter der Russische samenleving.

Kapitalistisch was die samenleving destijds zo goed als zij dat nu is. Er is echter wel een verschil tussen verleden en heden. Nu is de nieuwe heersende klasse, die zich onder het bolsjewistische kapitalisme heeft ontwikkeld tot aanzien en macht gekomen. Nu stellen de Russische bedrijven eisen aan partij en staat inplaats van omgekeerd. Dat heeft ook konsekwenties op het terrein van de economische wetenschap. Eertijds gaven daar in de oude school van het bolsjewistische "idealisme" groot geworden economen als Eugen Varga de toon aan. Nu heeft dat "idealisme" van weleer voor de nuchtere praktijk van het managerdom plaats gemaakt. Daarom hebben de Varga's 't veld geruimd voor de Leontjefs en de Libermannen. Maar de Russische arbeider wordt nog altijd uitgebuit en is nog steeds zo onmondig als hij werd in de dagen, dat Lenins zogenaamde Sovjetregering, de Sovjets van iedere macht en kracht beroofde.